

نقش بیمه مسئولیت محصول در اقتصاد کشاورزی ایران

عباسعلی لطفی*

عضو هیات علمی گروه اقتصاد

دانشگاه فردوسی مشهد

چکیده

زندگی در دنیای پیچیده امروز با انواع خطرهای همراه است. اگر چه اختراعات و کالاها و فن آوری جدید، رفاه بشر را افزایش داده است، خطرهایی نیز به همراه داشته که جان و مال انسانها را تهدید می کنند. بیمه مسئولیت محصول یکی از شاخه های بیمه مسئولیت است که در آن بیمه گر، مسئولیت سازندگان و فروشندگان محصولات معیوب و زیان بار را در مقابل اشخاص زیان دیده (ثالث) پوشش می دهد. گسترش صنعت و تولید روز افزون کالاهای صنعتی، لوازم خانگی، مواد غذایی، دارویی، بهداشتی و غیره ... زندگی مصرف کنندگان را در معرض خطرهای جدی قرار داده، که اهمیت بررسی مسائل حقوقی تولیدکننده را مشخص کند. در عصر کنونی بیش از هر زمان دیگر اصول و روابط اقتصادی-اجتماعی، عهدنامه ها و میثاق های اجتماعی، فنون، تکنیک ها، نظام های اطلاعاتی و روش های کار در حال تغییر و تحول هستند و هر لحظه پدیده های جدید در زمینه های مختلف زندگی بشر شکل می گیرد و به تبع آن انواع مسئولیتهای مدنی جلوه می کند که در این راستا، بیمه مسئولیت محصول و تولیدکنندگان کالا به عنوان راهکاری برای توسعه قانونمندی، مسئولیت پذیری، تنظیم روابط اجتماعی، ایجاد و تداوم آرامش در جامعه نقش تعیین کننده و به سزایی ایفا می کند.

کلید واژگان: بیمه مسئولیت محصول، کیفیت نامطلوب، میثاق اجتماعی، موانع حقوقی، ریسک محصول، بیمه محصولات کشاورزی.

طبقه بندی JEL: D۸۱, G۲۲, K۱۳, Q۱۴

a.lotfi@um.ac.ir

* (نویسنده مسئول)

تاریخ پذیرش: ۱۳۸۷/۳/۱

تاریخ دریافت: ۱۳۸۶/۳/۲۶

The role of Product Liability Insurance in Iranian agriculture economics

Abbas Ali Lotfi

Faculty Member, College of Economics and
Administrative Sciences, Ferdowsi University of
Mashhad

Living in today complicated world is associated with risks. Certainly, inventions of goods (which are the result of new technology) have been accompanied by welfare; but there is also dangers with them, which threat the human's life and properties. Product Liability Insurance is a branch of liability insurance which insurer covers the liability of producer and seller of defective and injurious products, against the person who incurs a loss. Development of technology and increasing production of industrial goods, domestic necessities, consumer goods and hygienic materials, etc put customers' life in serious risk, which cause the importance of studying the legal dimensions of producer. In the current era more than any other time, economic and social relations, social treaties, techniques, data systems and working conditions are changing and in any moment, new phenomenon are formed in various fields of human life and various type of civil liability will appear which in this direction, Product and Producers Liability Insurance play an important role as a strategy to develop the regularity, adopting the liability, modifying the social relations, create and maintenance of peace in society.

Key word: Product Liability Insurance, Social Treaties, Legal Barrier, Product Risk, Agricultural productivity insurance.

JEL: D۸۱, G۲۲, K۱۳, Q۱۴.

مقدمه

جامعه امروزی با حجم عظیمی از کالاهای متنوع رو به رو است. هر یک از این کالاها، محصول یک فرآیند است، فرآیندی که در آن عوامل مختلف تولید به کار گرفته می‌شوند. تنوع عوامل تولید، عیب و نقص یک یا چند نمونه از کالاها را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد. بدیهی است که تولیدکننده در این شرایط مخاطراتی دارد که عمدتاً نشأت گرفته از مسئولیت وی در قبال مصرف‌کننده است. بدین معنی که اگر مصرف‌کننده به جهت مصرف آن کالا متحمل ضرر و زیان مالی و جانی شود تولیدکننده مسئول جبران آن خواهد بود. با توجه به مبنای منطقی این موضوع، مسئولیت تولیدکننده، یکی از وجوه مشترک قوانین مسئولیت مدنی در بسیاری از کشورها است.

هر چند حدود و ثغور این مسئولیت در کشورهای مختلف متفاوت است ولی مسئولیت مدنی محض یا مسئولیت محدود تولیدکننده و تزیاید دامنه مسئولیت وی با افزایش حجم تولید، منشأ پیدایش گونه نسبتاً جدیدی از بیمه‌های مسئولیت مدنی به نام بیمه مسئولیت محصول شده است. موضوع بیمه مسئولیت، محصول جبران خسارت جانی و مالی وارده به مصرف‌کنندگان کالا است که در نتیجه عدم ایمنی و عیب و نقص کالای تولید شده، به وقوع می‌پیوندد. همچنین عدم کیفیت و کارآیی نامطلوب کالا نیز طبق این بیمه نامه تحت پوشش قرار می‌گیرد. با توجه به مطالب فوق این مقاله در ابتدا ضمن تبیین مبانی حقوقی و ویژگی‌های بیمه مسئولیت محصول به بررسی نقش آن در تداوم و گسترش فعالیت‌های تولیدی پرداخته و در ادامه با توجه به نقش حمایتی بیمه مسئولیت محصول از حقوق مصرف‌کننده به بررسی ظرفیت بالقوه بازار بیمه مسئولیت محصول در ایران پرداخته شده است. در بخش بعدی مقاله، موانع و مشکلات توسعه بیمه مسئولیت محصول در بخش کشاورزی ایران مورد بررسی قرار گرفته است و در انتها نیز پیشنهادها و راهکارهای علمی و عملی برای پیشرفت این شاخه از صنعت بیمه ارائه خواهد گردید.

مبانی حقوقی بیمه مسئولیت محصول

با شکل‌گیری فعالیت‌های جدید اقتصادی و اجتماعی در طول تاریخ، مفهوم امنیت و عدالت دگرگون شده و به تبع آن مفهوم مسئولیت و شیوه‌های جبران خسارت نیز با گذشت زمان تحول یافته است. تولیدکنندگان محصولات غذایی و خانگی و نظایر آن در خصوص عوارض جانبی تولیدات خود در مقابل مصرف‌کنندگان مسئولند. به همین علت مسئولیت بر اساس نظریه تقصیر به کناری نهاده شده است و نظریه خطر یا حتی نظریه مطلق خطر و نظریه تضمین حق در مقابل خسارت‌های وارده به جان و مال انسان مطرح شده است. هر شخصی که وسیله‌ای را به کار می‌اندازد در واقع خطر بالقوه‌ای برای جان و مال مردم به وجود می‌آورد. وی در مقابل خسارات وارده به جان و مال مردم مسئول است و باید آن را جبران کند. مگر خلاف آن را ثابت کند. در مسئولیت بر مبنای نظریه مطلق خطر، ایجادکننده خطر در مقابل خسارت‌ها و زیان‌های جانی و مالی وارده به اشخاص مسئول است و اثبات خلاف آن نیز جایز نیست، همان‌گونه که در مقدمه بحث اشاره شد بیمه مسئولیت محصول در سراسر دنیا تابع قوانین مسئولیت مدنی است. کشور ما نیز از این قاعده مستثنا نبوده و علاوه بر قانون مسئولیت مدنی، مواردی چند از مفاد قانون مدنی، قانون مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی و قانون نظام صنفی ناظر بر مسئولیت تولیدکنندگان کالا و فروشندگان می‌باشد.

مسئولیت حقوقی بابت زیان به اموال در قانون مدنی تحت عنوان «ضمان قهری» آمده است. قانون مسئولیت مدنی کراراً بر جبران خسارت جانی و مالی توسط عامل زیان تاکید دارد، به طوری که در ماده یک قانون مسئولیت مدنی مصوب سال ۱۳۲۷ آمده که «هر کس بدون مجوز قانونی عمداً و یا در نتیجه بی احتیاطی به جان، مال، آزادی، سلامتی، حیثیت و شهرت تجاری یا هر حق دیگری که به موجب قانون برای افراد ایجاد گردیده است لطمه‌ای وارد نماید که موجب ضرر مادی یا معنوی دیگری شود، مسئول جبران خسارت ناشی از عمل خود می‌باشد» در قانون مدنی ایران موضوع مسئولیت مدنی تحت عنوان اتلاف و تسبیب از مواد ۳۲۸ تا ۳۳۵ قانون مدنی آمده است. در ماده ۳۲۸ در خصوص اتلاف گفته شده «که هر کس مال غیر را تلف کند ضامن آن است و باید مثل یا قیمت آن را بدهد». ماده ۳۳۱ در خصوص تسبیب می‌گوید: «هر کس سبب تلف مالی شود باید مثل یا قیمت آن را پردازد». با این مواد، مسئولیت مدنی وسعت بی سابقه‌ای نظیر آنچه در قوانین سایر کشورهای پیشرفته وجود دارد، یافته است.

ویژگی‌های اساسی بیمه مسئولیت محصول

ویژگی مشترکی که بیمه مسئولیت محصول با سایر بیمه‌های مسئولیت دارد، تحقق مسئولیت بیمه‌گر به تبع تحقق مسئولیت بیمه‌گذار است. بر این اساس مسئولیت مدنی بیمه‌گذار وقتی تحقق پیدا می‌کند که زیان و زیان‌دیده‌ای وجود داشته و رابطه علیت بین خسارت وارده و فعل یا ترک فعل عامل زیان موجود باشد. ویژگی دیگر بیمه مسئولیت محصول این است که در بیمه مسئولیت محصول کالایی وجود دارد که عیب و نقص آن موجب ایجاد مسئولیت برای بیمه‌گذار (تولیدکننده) و بیمه‌گر می‌شود ولی در بیمه نامه‌های مسئولیت حرفه‌ای آنچه باعث تعهد می‌شود قصور در خدمتی است که بیمه‌گذار ارائه آن را به عهده گرفته است. این ویژگی از دیدگاه مسائل بازاریابی نیز قابل تامل است چرا که تفاوت‌های واضح کالاها و خدمات، شاخص مهمی در تعیین راهبردهای بازاریابی است.

اما ویژگی دیگری که در کشور ما تولیدکنندگان را به تهیه بیمه نامه مسئولیت محصول علاقه‌مند نموده است نگرش به این بیمه نامه به عنوان ابزاری جهت تبلیغ کالا و جلب اعتماد عمومی است. تولیدکننده به خوبی دریافته است که باور عمومی جامعه نسبت به امکان اخذ خسارت ناشی از کالای معیوب از تولیدکننده بسیار ضعیف است از این رو با تهیه بیمه نامه مسئولیت محصول و استفاده از نام و نشان (Brand) بیمه‌گر در تبلیغ کالای خود، اعتقاد عمومی جامعه را نسبت به پیگیری خسارت از شرکت‌های بیمه افزایش داده و بازار فروش کالای خود را رونق می‌بخشد.

یکی دیگر از شرایط اساسی برای ثبات و دوام سازمان بیمه محصول، استقلال سیاسی و تشکیلاتی آن است. تصمیمات سیاسی در سطح ملی می تواند آثار مخربی بر اصول فنی بیمه به جا گذارد. البته این امر مغایرتی با وجود نظام بیمه محصولات دولتی ندارد و برخلاف مشارکت حمایتی دولت در طرح، می تواند کمک موثری در بقای بیمه محصول داشته باشد و فضای مناسب را برای فعالیت بیمه ایجاد کند دادن یارانه به حق بیمه ها، بیمه اتکایی دولتی، طرح و حمایت از عملیات اجرایی بیمه از سوی دولت، بسیار کارساز است.

نقش بیمه مسئولیت محصول در اقتصاد جامعه

بیمه مسئولیت محصول همانند سایر رشته های بیمه ای نقش انکارناپذیری در بهبود و ترمیم وضعیت اقتصادی آحاد جامعه ایفا می کند. اما نقش اقتصادی بیمه مسئولیت محصول به دلیل ارتباط این بیمه با بخش های تولیدی جامعه اهمیت بیشتری دارد. به طور اجمال به برخی از تاثیرات اقتصادی آن در عرصه های مختلف اشاره می شود.

الف) حمایت از تولیدکنندگان کالا، بازاریابی و ارتقای کیفیت کالا

افزایش نسبی آگاهی عمومی از مسئولیت های تولیدکنندگان کالاها موجب شده است که مصرف کنندگان، ادعاهای مختلف حقوقی علیه تولیدکنندگان مطرح کنند. در این زمینه ساز و کار بیمه، افزون بر نقش حمایتی که در این گونه موارد از تولیدکنندگان و مصرف کنندگان دارد، می تواند همانند گواهی استاندارد ملی، نقش اساسی در افزایش کیفیت محصول و تسریع در روند توسعه اقتصادی داشته باشد.

شرکت های بیمه با تحلیل ریسک و بیمه کردن کالاهایی که سطح ایمنی و کیفی مناسبی دارند نقش موثری در بازاریابی و فروش کالا ایفا می کنند و با جلب اعتماد عمومی موجب فروش محصول و رونق اقتصادی می شوند. برای مثال در صنایع هواپیمایی، نیروگاه ها، صنایع نفت، گاز و پتروشیمی، پوشش بیمه ای مسئولیت، ضمانت لازم را به مدیران صنایع ارائه می کند تا بتوانند به تولیدات داخلی اعتماد کنند و از آنها به جای قطعات وارداتی استفاده کنند.

ب) بیمه مسئولیت محصول، عاملی برای حل اختلاف

هدف نهایی در بیمه مسئولیت محصول، جبران خسارت شخص ثالث زیان دیده است که موجب صلح و سازش بین آحاد جامعه در جریان فعالیت های اجتماعی و اقتصادی آنان می شود. بیمه گران با روش های دوستانه و دید کارشناسی به جبران زیان های مالی اقدام می کنند. این امر موجب کاهش و کنترل کشمکش ها و اختلاف بین عامل زیان و زیان دیده می شود و لذا با برقراری صلح و آشتی بین طرفین مورد اختلاف، ثبات و آرامش اجتماعی را فراهم می آورد.

ج) افزایش تولید و کارآفرینی و حفظ سرمایه‌های ملی

با وضعیت اقتصادی که آحاد جامعه دارند، و ارتباط این بیمه با بخش‌های تولیدی جامعه، نقش اقتصادی بیمه مسئولیت محصول اهمیت بیشتری پیدا می‌کند. تولیدکننده‌ای که حجم عمده‌ای از نقدینگی خود را جهت جبران خسارت وارده ذخیره می‌کند با پرداخت مبلغ اندکی به عنوان حق بیمه و اخذ بیمه نامه مسئولیت محصول می‌تواند نقدینگی خود را در فعالیتهای مولد اقتصادی به کار گرفته و کارآفرینی نماید. از سوی دیگر بیمه‌گر که از کاهش تواتر و شدت خسارت نفع می‌برد همواره افراد متخصص را به کار می‌گیرد، تا ضمن شناسایی عوامل خطرزا در فرآیند تولید، پیشنهادهایی را در جهت کاهش خسارت به تولیدکننده ارائه نماید. این موضوع علاوه بر حفظ سرمایه‌های ملی همواره نقش مثبتی در بهبود کیفیت کالاها خصوصاً کالاهای صنعتی داشته است.

بررسی ظرفیت‌های بالقوه بازار بیمه مسئولیت محصول در ایران

در برخی از جوامع توسعه یافته پورتفوی و سرانه بیمه‌های مسئولیت به عنوان یکی از عوامل مهم در محاسبات تعیین ضریب رعایت دموکراسی و حقوق بشر در آن جوامع مورد استفاده قرار می‌گیرد. موضوع یاد شده این واقعیت را به ما نشان می‌دهد که چگونه افراد جامعه می‌توانند زندگی مسالمت‌آمیزی در کنار هم و در یک جامعه مدنی با ساز و کار «قانون» داشته باشند. با وجود خالی بودن ظرفیت بازار بیمه در کشور، رشد شاخص بیمه‌های مسئولیت به دلیل تحولات و رشد اجتماعی و مدنی بسیار اندک است.

به عقیده برخی از کارشناسان در حال حاضر از ۲۰ درصد ظرفیت اقتصادی کشور استفاده می‌شود. به عبارت دیگر تقریباً از ۱۷۵۰ میلیارد دلار ظرفیت سالیانه اقتصادی کشور حدود ۴۵۰ میلیارد دلار از آن مورد بهره‌برداری قرار نمی‌گیرد. علت آن به محدودکننده‌های بهره‌وری اقتصاد بر می‌گردد. توسعه بیمه یکی از راهکارهای رفع این محدودیت‌ها است، به‌ویژه در زمینه بیمه مسئولیت محصول که بیش از ۹۵ درصد ظرفیت بیمه‌ای این رشته خالی است و حدوداً پنج درصد از آن در کشور تحت پوشش‌های بیمه‌ای قرار گرفته است.

بررسی دقیق بازار بیمه مسئولیت محصول در ایران به دلیل نبود آمار تفکیک شده این رشته از سایر بیمه‌های مسئولیت مقدور نیست ولی جداول زیر می‌تواند تا حدودی میزان رشد بیمه مسئولیت محصول و سهم بازار هر یک از شرکت‌های بیمه دولتی را در این عرصه مشخص نماید. جدول شماره (۱) تعداد کل بیمه‌نامه‌های صادره در مجموعه بیمه‌های مسئولیت و جدول شماره (۲) میزان حق بیمه صادره توسط شرکت‌های بیمه دولتی را در سال ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ در شرکت‌های بیمه دولتی نشان می‌دهد.

جدول (۱) تعداد بیمه نامه‌های صادره شرکت‌های بیمه دولتی

مسئولیت						تعداد کل بیمه‌های صادر شده	بیمه
تعداد کل بیمه‌های صادر شده	سایر بیمه نامه‌ها	اعتبارات	حرفه ای پزشکان	متصدیان حمل و نقل داخلی	کارفرما در برابر کارکنان		
۱۷۰/۲۳۳	۹۰/۸۸۱	۴/۳۳۰	۱۷/۳۰۷	۲۱/۳۶۶	۳۶/۳۴۹	۱۳۸۳	ایران
۱۸۵/۴۴۱	۹۹/۰۰۰	۴/۷۱۷	۱۸/۸۵۳	۲۳/۲۷۵	۳۹/۵۹۶	۱۳۸۴	
۱۳/۳۱۸	۹۹	۲	۸/۲۲۰	۱/۲۰۴	۳/۷۹۳	۱۳۸۳	بیمه آسیا
۲۴/۸۴۹	۶۶۲		۸/۱۳۹	۱۰/۱۹۰	۵/۸۵۸	۱۳۸۴	
۷/۸۱۴	۰	۰		۵۰۳	۷/۳۱۱	۱۳۸۳	بیمه البرز
۱۲/۹۴۷	۰	۲	۰	۱/۲۶۹	۱۱/۶۷۶	۱۳۸۴	
۱۵/۱۶۴	۱۱۶	۳	۵/۴۶۵	۴۰۲	۹/۱۷۸	۱۳۸۳	بیمه دانا
۱۶/۴۴۰	۲۷۲	۲	۵/۸۶۷	۴۱۹	۹/۸۸۰	۱۳۸۴	
۲۰۶/۵۲۹	۹۱/۰۹۶	۴/۳۳۲	۳۰/۹۹۵	۲۳/۴۷۵	۵۶/۶۳۱	۱۳۸۳	جمع کل
۲۳۹/۶۷۷	۹۹/۹۳۴	۴/۷۲۱	۳۲/۸۵۹	۳۵/۱۵۳	۶۷/۰۱۰	۱۳۸۴	

منبع: نتایج حاصل از تحقیق

جدول (۲) حق بیمه صادره شرکت‌های بیمه دولتی (ارقام به میلیون ریال)

مسئولیت						تعداد کل بیمه‌های صادر شده	بیمه
تعداد کل بیمه‌های صادر شده	سایر بیمه نامه‌ها	اعتبارات	حرفه ای پزشکان	متصدیان حمل و نقل داخلی	کارفرما در برابر کارکنان		
۳۴۱/۵۹۱	۱۲۰/۰۹۴	۴۹/۱۸۹	۱۱/۳۰۷	۵۶/۰۸۶	۱۰۴/۹۱۵	۱۳۸۳	ایران
۴۸۱/۵۶۹	۱۶۹/۳۰۶	۶۹/۳۴۶	۱۵/۹۴۰	۷۹/۰۶۹	۱۴۷/۹۰۸	۱۳۸۴	
۸۹/۸۴۸	۴/۸۶۸	۱/۰۳۸	۲۱/۵۴۰	۴۶/۳۶۰	۱۶/۰۴۲	۱۳۸۳	بیمه آسیا
۱۳۸/۰۰۲	۹/۱۶۸	۲۶/۸۹۴	۱۸/۲۲۳	۵۷/۰۰۱	۲۶/۷۱۶	۱۳۸۴	
۸۹/۸۴۸	۴/۸۶۸	۱/۰۳۸	۱۵/۵۴۰	۴۶/۳۶۰	۱۶/۰۴۲	۱۳۸۳	بیمه البرز
۱۳۸/۰۰۲	۹/۱۶۸	۲۶/۸۹۴	۱۸/۲۲۳	۵۷/۰۰۱	۲۶/۷۱۶	۱۳۸۴	
۵۶/۳۸۶	۳/۱۱۹	۶۱۶	۲/۸۰۶	۱۵/۴۷۵	۳۴/۳۷۰	۱۳۸۳	بیمه دانا
۷۳/۰۸۲	۴/۳۱۸	۶۲۳	۳/۲۸۹	۱۶/۹۴۸	۴۷/۹۰۴	۱۳۸۴	
۵۲۰/۶۹۸	۱۲۸/۰۸۱	۵۳/۰۸۰	۳۵/۶۵۳	۱۲۷/۱۴۱	۱۷۶/۱۴۳	۱۳۸۳	جمع کل
۷۶۵/۴۳۹	۱۸۲/۷۹۲	۱۰۰/۶۹۰	۳۷/۴۵۲	۱۶۷/۷۷۱	۲۷۶/۷۳۴	۱۳۸۴	

منبع: نتایج حاصل از تحقیق

در جداول فوق، بیمه مسئولیت محصول در ردیف سایر بیمه‌نامه‌ها طبقه‌بندی شده است. در جدول شماره (۳) و نمودارهای (۱) و (۲) شاخص حق بیمه به تعداد بیمه‌نامه‌ها، متوسط حق بیمه دریافت شده که در بیمه‌نامه نشان داده شده است. همان‌طور که در جدول شماره (۳) و نمودارهای (۱) و (۲) مشاهده می‌گردد بالاترین نرخ رشد در حق بیمه‌ها مربوط به بیمه دانا با ۵۷ درصد است. در مورد این شرکت نرخ رشد خسارت بسیار کمتر از نرخ رشد حق بیمه بوده است (به میزان ۴۹ درصد) که نشانگر سود عملیاتی بالا برای آنها است. از نظر تعداد بیمه‌نامه‌ها نیز نرخ رشد تعداد بیمه‌نامه‌ها برای این شرکت از نرخ رشد حق بیمه بیشتر می‌باشد که نشانگر آن است در طی سال اقدام به فروش بیمه‌نامه‌های ارزان‌تر کرده است، به طوری که در نمودار (۱) نشان داده شده، سهم حق بیمه دریافت شده در بیمه مسئولیت محصول که در سایر انواع طبقه‌بندی شده بسیار اندک و ناچیز می‌باشد (جدول شماره ۳ نمودارهای ۱ و ۲) علاوه بر بیمه مسئولیت محصول، بیمه‌های مسئولیت زیر نیز در این طبقه قرار می‌گیرند:

(۱) بیمه های C.M.R (اعم از صادراتی، وارداتی و ترانزیت) (۲) فیاتا، (۳) بیمه F.P.A، (۴) تضمین عبور موقت خودرو، (۵) عملیات ساختمانی، (۶) مهندسين ناظر، (۷) توقفگاه، نمایشگاه و تعمیرگاه، (۸) مدیریت و ناجیان استخر، (۹) آژانس‌های مسافرتی، (۱۰) مسؤلین فنی بیمارستان‌ها، (۱۱) نمایندگان و کارگزاران بیمه.

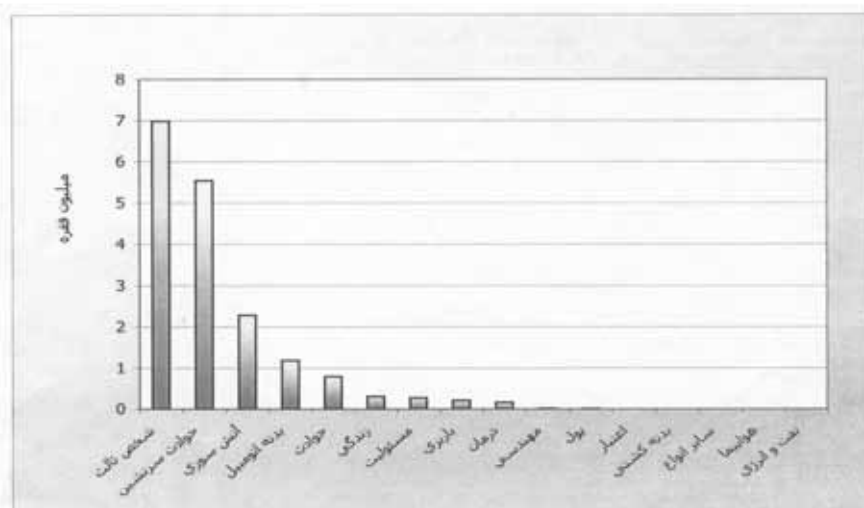
۱- بیمه مسئولیت مدنی شرکت‌های حمل و نقل زمینی یا (C.M.R) - موضوع این بیمه عبارت است از بیمه مسئولیت بیمه‌گذار که یک موسسه حمل و نقل بین‌المللی با مجوز خاص صادره از طرف هر کشور است و به صورت زمینی کالای بازرگانی را بین کشورها حمل می‌نماید و در مقابل صاحبان کالا و در حدود مقرر در کنوانسیون سی.ام.آر مصوب ۱۹ میلادی. متن کنوانسیون سی.ام.آر و مقاله نامه مربوطه مورد پذیرش اعضاء بوده و ملاک عمل است.

۲- نوع دیگر از بیمه‌نامه‌های مسئولیت مدنی رایج بیمه‌نامه مسئولیت مدنی شرکت‌های حمل و نقل بین‌المللی بر اساس شرایط بارنامه فیاتا می‌باشد که مختص حمل و نقل کالا با وسایل دریایی یا هوایی است. شرایط و مقررات حاکم بر بارنامه فیاتا در سال ۱۹۸۴ میلادی تدوین گردیده و از نظر کلی و مقررات مربوطه تقریباً همان شرایط حمل و نقل قرار دادهای مسئولیت مدنی سی.ام.آر است. با این تفاوت که طریقه محاسبه حق بیمه در بارنامه‌های سی.ام.آر براساس ظرفیت وسیله حامل کالا محاسبه می‌شود ولی در بارنامه‌های فیاتا حق بیمه براساس وزن کالای مورد حمل اخذ می‌شود.

۳- بیمه F.P.A - معنا و مفهوم F.P.A آن است که بیمه‌گر خسارت‌هایی که در تعهد خود بوده به صورت خسارت جزئی و یا خاص می‌پردازد. در این نوع پوشش بیمه‌ای تعهدات بیمه‌گر از زمان

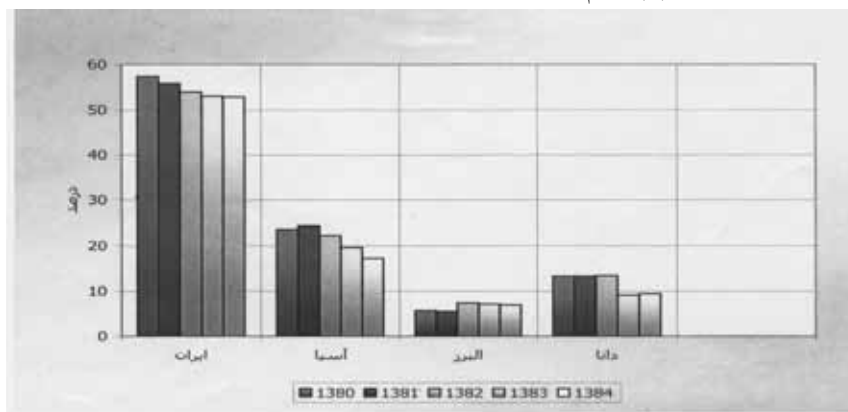
خروج کالا از انبار یا اسکله محل بارگیری کالا که در بیمه‌نامه به آن اشاره شده است آغاز می‌شود و تا زمان تخلیه کالا در بندر مقصد یا انبار بیمه‌گذار خواهد داشت و با توجه به تعداد بیمه‌های مذکور به نظر می‌رسد سهم بیمه مسئولیت محصول از اعداد و ارقام ذکر شده در طبقه سایر بیمه‌نامه‌های جداول (۱) و (۲) و (۳) و نمودارهای (۱) و (۲) نیز گویای این حقیقت است که سهم بیمه‌نامه‌های مسئولیت محصول بسیار اندک می‌باشد.

نمودار (۱) تعداد بیمه‌نامه‌های صادره شرکت‌های بیمه به ترتیب رشته - ۱۳۸۴

منبع: نتایج حاصل از تحقیق

نمودار (۲) سهم شرکت‌های بیمه از حق بیمه صادره ۸۴ - ۱۳۸۰

منبع: نتایج حاصل از تحقیق

جدول (۳) تعداد بیمه نامه‌های صادره و سهم رشد هر یک از رشته‌های بیمه در سال ۱۳۸۴

شرکت رشته	بیمه ایران			بیمه آسیا			بیمه البرز			بیمه دانا		
	تعداد	رشد (%)	سهم از رشته (%)	تعداد	رشد (%)	سهم از رشته (%)	تعداد	رشد (%)	سهم از رشته (%)	تعداد	رشد (%)	سهم از رشته (%)
آب‌سپری	1,784,460	-9.39	78.26	147,712	2.21	6.48	175,907	-3.31	7.72	80,601	-9.57	3.54
باربری	75,334	-15.25	36.18	45,933	-1.92	22.06	46,452	12.01	22.31	14,173	-7.01	6.81
حوادث	307,179	18.06	38.80	301,937	-15.35	38.14	102,204	9.13	12.91	49,639	0.41	6.27
حوادث سرقتی	3,072,894	14.70	55.50	1,150,120	5.21	20.77	230,334	4.09	4.16	368,334	33.22	6.65
دنده اتومبیل	647,342	49.04	54.60	212,179	3.48	17.90	92,699	12.12	7.82	59,908	-5.27	5.05
شخص ثالث	3,053,078	17.46	43.72	2,320,368	5.70	33.22	248,724	3.33	3.56	368,334	33.22	5.27
ذرات	74,523	26.00	47.25	9,190	-12.06	5.83	23,640	31.30	14.99	8,782	22.50	5.57
دنده کشتی	505	36.86	57.91	175	-17.06	20.07	93	-36.73	10.67	36	-10.00	4.13
هولمارا	82	5.13	56.94	18	28.57	12.50	9	-64.00	6.25	4	-20.00	2.78
مهندسی	3,818	-68.88	49.48	1,264	7.76	16.38	1,665	53.46	21.58	300	-5.06	3.89
بازار	4,936	-41.57	81.99	319	24.61	5.30	157	-16.93	2.61	34	25.93	0.56
مسئولیت	153,365	11.02	57.21	32,677	32.26	12.19	47,633	15.73	17.77	18,802	14.38	7.01
انصار	1,924	-66.94	96.68	1	-50.00	0.05	0	-100.00	0.00	0	-100.00	0.00
نفت و انرژی	0	***	0.00	47	62.07	53.41	0	-100.00	0.00	4	-20.00	4.55
ساز انواع	242	-96.04	36.50	9	125.00	1.36	119	891.67	17.95	95	-46.63	14.33
جمع سربرداگی	9,179,682	11.11	52.67	*****	3.52	24.22	969,636	5.13	5.56	969,046	22.02	5.56
زندگی	164,136	6.64	53.73	68,977	-24.75	22.58	34,014	11.28	11.14	28,970	-15.65	9.48
جمع کل	9,343,818	11.03	52.69	*****	2.90	24.19	*****	5.32	5.66	998,016	20.45	5.63

منبع: سایت بیمه مرکزی ایران

تعداد اندک بیمه نامه‌ها و حق بیمه صادره توسط شرکت سهامی بیمه ایران (مندرج در جداول (۳) و (۴) با در نظر گرفتن فعالیت چندین ساله شرکت سهامی بیمه ایران و سایر شرکت‌های بیمه دولتی از جمله آسیا، البرز و دانا در بیمه‌های مسئولیت، مؤید این موضوع است. با توجه به سهم بالقوه بالای بیمه مسئولیت محصول به دلیل کثرت واحدهای تولیدی، توسعه و پیشرفت بیمه مسئولیت محصول در جامعه، نیازمند آشنا ساختن صاحبان صنایع و واحدهای تولیدی با مزایای این بیمه‌نامه و تلاش دست اندکاران صنعت بیمه در جهت رفع موانع موجود می‌باشد. اگر بیمه با سیاست‌های ذخیره‌سازی محصولات هماهنگ باشد می‌تواند با ایجاد تعادل در عرضه محصولات به برقراری ثبات قیمت‌ها کمک کند و بالاخره بیمه کمک می‌کند تا شأن و منزلت کشاورز حفظ شده و یک اعانه‌بگیر از دولت در زمان وقوع حوادث تلقی نشود و آنچه دریافت می‌کند حق کشاورز باشد. کشاورز زمانی موفق به تامین معیشتی برای خانواده خواهد شد که

دریافتی وی از محل صدقات به دست نیامده و بلکه حاصل کوشش و همت خود او باشد (Khadem Adam, ۱۹۹۱)

جدول (۴) تعداد بیمه نامه ها و حق بیمه صادره شرکت سهامی بیمه ایران

سال ۱۳۸۴	سال ۱۳۸۳	سال ۱۳۸۲	
۱	۹	۳	تعداد بیمه نامه دولتی
۴۹	۸۵	۸۶	تعداد بیمه نامه مستقیم
۱۱۰۰	۴۳۰	۴۹۸	تعداد بیمه نامه غیر مستقیم
۱۱۵۱	۵۲۰	۵۶۴	تعداد کل بیمه نامه های صادره
۲	۱۲۷	۱۵	حق بیمه صادره دولتی (میلیون ریال)
۱۲۸	۳۸۷	۱۷۶	حق بیمه صادره مستقیم (میلیون ریال)
۲۹۲۰	۲۰۰۰	۱۷۶۲	حق بیمه صادره غیر مستقیم (میلیون ریال)
۵۳۵۱	۳۵۵۸	۳۱۰۴	جمع کل حق بیمه صادره (میلیون ریال)

منبع: نتایج حاصل از تحقیق

موانع توسعه بیمه مسئولیت محصول در ایران

به طور کلی موانع توسعه بیمه مسئولیت محصول در ایران را می توان در موارد زیر خلاصه کرد:

- ۱- موانع اقتصادی توسعه بیمه مسئولیت محصول
- ۲- موانع حقوقی توسعه بیمه مسئولیت محصول
- ۳- موانع فنی و تکنیکی توسعه بیمه مسئولیت محصول
- ۴- سایر موانع توسعه بیمه مسئولیت محصول

بیمه مسئولیت محصول نمی تواند تنها ابزار توسعه بخش (واحد ها) تولیدی تلقی شود. بیمه زمانی در رسیدن به هدف ها و سیاست های (واحدهای تولیدی) موفق خواهد بود که سایر شرایط و زمینه های لازم برای توسعه واحدهای تولیدی فراهم شده باشد.

بیمه محصول ابزاری مناسب است که در اختیار سیاست گذاری واحدهای تولیدی و فروشندگان کالا است و می تواند در خسارت محصول و نوسان قیمت ها که در اکثر نظام ها از حوزه آن خارج است به زیان دیدگان کمک کند. بیمه مسئولیت محصول اگر به نحو مناسبی طراحی شود توان آن را دارد که بتواند بسیاری از مشکلات ناشی از تهدید محصول و تولید را برطرف سازد. علاوه بر عوامل فوق شقوق دیگری از موانع توسعه بیمه های مسئولیت محصول

مربوط به عملکرد نامناسب سازمان‌های نظارتی بر تولید کالاها است. نظارت محدود و ناکافی این سازمان‌ها از یک سو، احساس نیاز تولیدکننده را نسبت به اخذ بیمه مسئولیت محصول از بین می‌برد، از سوی دیگر بیمه‌گر به علت نااطمینانی از عملکرد تولیدکننده در صدور بیمه‌نامه تردید و تاخیر می‌نماید.

بیمه محصولات کشاورزی با به کار انداختن ذخایر و اندوخته‌ها و با گشایش اعتبارات کشاورزی از وابستگی کشاورزان به وام‌دهندگان خصوصی می‌کاهد. کسب اعتبارات مالی و دریافت وام برای انجام امور کشاورزی و یا تامین معیشت خانوارهای کشاورز همواره یکی از بزرگترین مشکلات و اساسی‌ترین مسأله آنهاست. بهره‌ام‌های دریافتی از منابع محلی تامین وام به علت احتمال عدم بازپرداخت وام‌ها که در نتیجه بروز بلایا و حوادث طبیعی پیش می‌آید، همواره باعث می‌شود که این منابع بهره‌سنگینی برای وام‌های خود دریافت کنند و شرایط انحصاری و یا نیمه انحصاری برای پرداخت وام‌های خود برقرار سازند. در صورت تضمین پرداخت وام‌ها از طریق بیمه محصولات، نقش این گونه منابع کاهش می‌یابد یا در صورت اطمینان از بازپرداخت وام‌های‌شان بهره کمتری دریافت خواهند کرد. در هر حال بخش کشاورزی رشته اصلی فعالیت-های اقتصادی در اغلب کشورهای در حال توسعه است و بخش عمده تولید ناخالص ملی و همچنین درصد بالایی از اشتغال در این کشورها به این منبع سنتی تعلق دارد. تجربه کشورهای در حال توسعه نشان می‌دهد که بهره‌وری در بخش کشاورزی لازمه خودکفایی اقتصادی است، بنابراین به همان اندازه رشد و توسعه صنعت اهمیت پیدا می‌کند. درآمد اندک به نسبت سرمایه به نیروی کار و نبود مراقبت کافی از تولید محصولات کشاورزی، از مشخصات بخش کشاورزی در اغلب کشورهای در حال توسعه است. بخش کشاورزی به علت نوسان‌های جوی برخلاف بخش صنعتی همیشه زمینه فعالیت پرخطری محسوب می‌شده است. کشاورزان در تلاش برای کنترل و پایین آوردن ریسک این بخش هستند ولی به رغم تلاش‌های گسترده به منظور کنترل ریسک، هنوز حوادث غیر مترقبه طبیعی و فاجعه‌آمیز تهدید جدی در فعالیتهای بخش کشاورزی به شمار می‌آید. در این جاست که بیمه می‌تواند با ارائه سرویس مناسب و تامین انواع پوشش‌های بیمه‌ای (به‌ویژه بیمه مسئولیت محصول)، نقش اساسی در تقویت این بخش ایفا کند. مروری بر پیشینه نگاه‌ها حاکمی از اهمیت بیمه و نقش آن در توسعه اقتصادی بخش کشاورزی است (به جدول ۵ مراجعه شود). ایجاد تحول و انتقال از بخش کشاورزی سنتی به کشاورزی پیشرفته در گرو ارائه اعتبارات کامل حمایتی به بخش کشاورزی است. برای رشد کشاورزی ضروری‌ترین ابزار اختصاص اعتبارات کافی به بخش کشاورزی است و بیمه در این بین اهمیتی انکار ناپذیر دارد.

جدول (۵) نقش بیمه محصولات کشاورزی و مسئولیت محصول در توسعه اقتصادی بخش کشاورزی

۱	توان بخشی و افزایش ثبات مالی، کاهش تشویش و نگرانی تولید کنندگان کشاورزی (رهایی از عدم اطمینان) بالابردن توان ریسک پذیری
۲	تشکیل و تحرک پس اندازهای روستایی (تحرک سرمایه در بخش کشاورزی)
۳	افزایش کارآیی مدیریت ریسک در بخش کشاورزی
۴	تشویق کشاورزان به کاهش خسارت، تقویت روحیه پیش گیری و افزایش ضریب ایمنی در تولید کشاورزی
۵	تخصیص بهینه، مطلوب و کارآتر سرمایه در بخش کشاورزی (تزریق مطمئن تر سرمایه)
۶	فرصتی برای مشارکت کشاورزان و تشریک مساعی در جهت بالابردن ضریب امنیت تولید در کشاورزی
۷	تقویت برنامه‌های تامین حاکمیت‌های سیاسی، تسهیل فعالیت‌های بازرگانی - تجاری در بخش کشاورزی
۸	بیمه نامه مسئولیت محصول ابزاری جهت تبلیغ کالا و جلب اعتماد عمومی است
۹	نقش اقتصادی بیمه مسئولیت محصول به دلیل ارتباط این بیمه با بخش‌های تولیدی جامعه اهمیت بیشتری دارد
۱۰	شرکت‌های بیمه با تحلیل ریسک و بیمه کردن کالاهایی که سطح کمیتی و کیفیتی مناسبی دارند نقش موثری در بازاریابی و فروش کالا ایفا می‌کنند و با جلب اعتماد عمومی موجب فروش محصول و رونق اقتصادی می‌شود

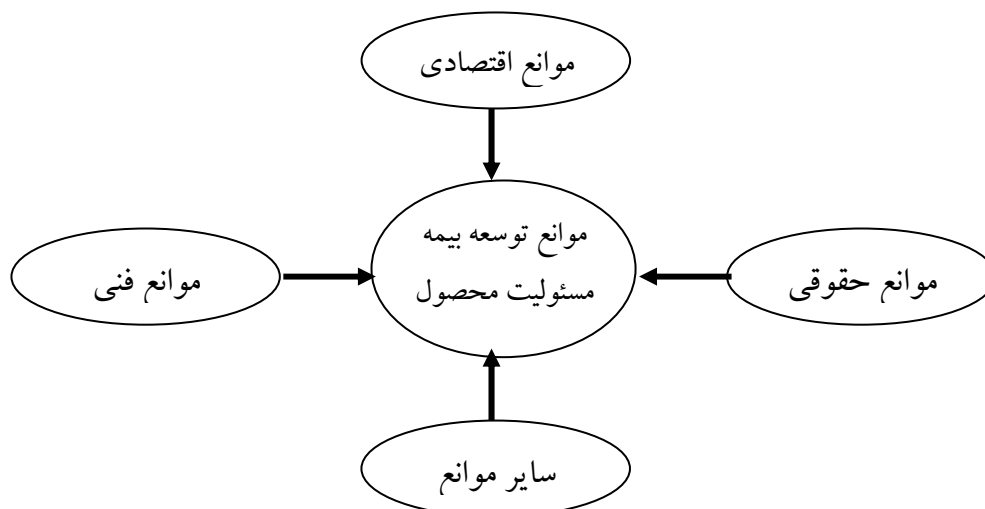
منبع: نتایج حاصل از تحقیق

اما از نظر حقوقی موارد زیر مهمترین عوامل توسعه بیمه مسئولیت محصول در ایران محسوب می‌گردند. این موانع اصولاً نشأت گرفته از ضعف قوانین مرتبط به مسئولیت تولید کننده است که تاثیر غیرمستقیم بر عدم توسعه بیمه مسئولیت محصول دارد:

۱- عدم شفافیت قوانین مربوط به مسئولیت تولید کننده و تفاسیر مختلف از این قوانین.

۲- ضمانت اجرایی ناکافی در عمل به قوانین موجود.

۳- غالب بودن نظریه تقصیر تولید کننده دچار مشکل خواهد بود.

و اما در بعد فنی عوامل زیر به عنوان مهمترین موانع رشد بیمه‌های مسئولیت محصول در ایران به شمار می‌روند:

- ۱- ضعف دواير و مراکز صدور بیمه مسئولیت محصول در پاسخ‌گویی به نیازهای مشتریان به دلیل تنوع و وسعت دامنه کالاهای تولیدی.
 - ۲- نرخ‌های ناهمگون و غیرمتعارف بیمه‌گران برای پذیرش ریسک و گاهی اجتناب از پذیرش ریسک.
 - ۳- طرح پرسش‌های مختلف و مطالبه مدارک گوناگون از مشتری و نارضایتی وی به دلیل رفت و آمد های زیاد.
- یکی از مشکلاتی که مانع توسعه این رشته بیمه‌ای شده است «عدم الزام موسسه استاندارد برای اخذ پوشش بیمه‌نامه مسئولیت در رابطه با محصولات تولیدی در هنگام اخذ پروانه» است. از طرف دیگر استفاده ابزاری تولیدکنندگان و فروشندگان از بیمه‌نامه، برای جنبه‌های تبلیغاتی و خریداری بیمه‌نامه برای فروش بیشتر و همچنین عدم ارائه رقم واقعی فروش محصولات نیز مانع فرهنگ‌سازی مناسب برای این بیمه‌نامه در «حوزه تولید و فروش» شده است. بدیهی است که حجم محصولات وارداتی و فعالیت نمایندگان فروش آنها در کشور، بر تعداد بیمه‌گذاران این نوع بیمه‌نامه می‌افزاید.

زمینه‌های به‌کارگیری و اجرای بیمه مسئولیت محصول:

در اغلب موارد مشاهده می‌شود که عوامل اجرایی بیمه محصول، شناخت واقعی از مناطق روستایی و فرهنگ کشاورزان ندارند. در بیمه‌های تجاری این مشکل به دلیل فعالیت آنها در شهرها کمتر به چشم می‌خورد. وجود سایر اشکال بیمه در سطح روستاها کمک موثری در ترویج بیمه محصول به حساب می‌آید. هر چه پوشش بیمه‌ای برای کشاورز جامع‌تر باشد و بخش بیشتری از دارایی‌های او را پوشش دهد امکان فعالیت بیمه محصول بیشتر می‌شود و پذیرش کشاورز آسان‌تر خواهد بود. خطر همیشه می‌تواند به سایر سازمان‌ها، دولت و حتی اشخاصی که دارای توانایی‌های بیشتری هستند منتقل شود. در کشورهای توسعه یافته اکثراً برنامه‌های اعتباری بخش خصوصی کمک می‌کند تا همه از جمله کشاورزان خطرهای تهدید کننده و آثار آن را با سایر بخش‌های اقتصاد تقسیم کنند. دولت‌ها و بخش عمومی نیز در بسیاری از نظام‌ها از طریق سیاست‌های حمایتی قیمت‌ها و توزیع اعتبارات عمومی، خطر و آثار آن را تعمیم می‌دهند.

بیمه محصول اگر به خوبی طراحی شود می‌تواند بسیاری از مشکلات ناشی از تهدید محصول و تولید را برطرف سازد. کشاورز هم با پرداخت قیمت واقعی خطر به صورت حق بیمه در زمان بروز خسارت با استناد به حق قانونی خود از اعانه‌گیری خارج می‌شود. بازپرداخت وام‌ها بنا به علل فوق در معرض تهدید دائمی است. بسیاری از کشورها بیمه محصولات را پاسخ مناسب برای تضمین روند پرداخت‌ها تشخیص داده و طرح‌های بیمه محصول را برای ایجاد اطمینان در سازمان‌های اعتباردهنده پیشنهاد و طلب می‌کنند. در عمل نیز اجرای طرح‌های بیمه محصول نتایج مثبتی در بهبود نرخ بازپرداخت‌ها داشته است.

تأثیر متقابل بیمه محصول و اعتبار در اجرا:

در بررسی نقش متقابل بیمه محصول و اعتبار به دلیل موقعیت استثنایی که بیمه محصول در ایران داشته و بانک کشاورزی با وظایف دوگانه بانکی و بیمه و مسئولیت مشترکی که مدیریت بانک به عهده دارد، یگانگی و هم‌خوانی کامل در اجرای طرح و پیشرفت آن را به بهترین وجه میسر ساخته است.

در غالب نظام‌های بیمه محصول، مشکل عدم تفاهم و ناهماهنگی بین بانک و شرکت بیمه در انجام وظایفی که می‌تواند طرف مقابل را در تصمیمات مربوط به مدیریت ریسک یاری دهد وجود دارد. از جمله بانک اعتباردهنده هزینه‌های زیادی برای کسب اطلاعات در مورد متقاضیان علی‌الخصوص وام (کشاورزان) صرف می‌کند که کسب همین اطلاعات برای شرکت بیمه نیز با هزینه‌های مشابه همواره لازم و ضروری است. پژوهش‌های به‌سزایی برای اصلاح بذر و دانه‌های

گیاهی به منظور افزایش محصولات و بهبود کیفیت آنها انجام گرفته است. بیمه برای تضمین و تأمین این نوع اصلاحات، کمک موثری است. این پژوهش به پوشش بیمه اختیاری جدیدی در این رشته اشاره دارد که در کشورهای مختلف در حال بحث و بررسی است و در آینده نزدیک به بازار ارائه خواهد شد و آن بیمه خطر ناشی از مسئولیت حرفه‌ای تولیدکنندگان و فروشندگان، با عنوان بیمه مسئولیت حرفه‌ای تجارت بذر و دانه است که در آن بیمه‌گر، بیمه‌گذاران خود را در مقابل زیان مالی ناشی از کاهش محصول، خطا و اشتباه تولیدکننده و فروشنده تحت حمایت قرار می‌دهد. همچنین در سال‌های اخیرا بازار هندوستان، پوشش بیمه اختیاری جدیدی را پیشنهاد کرده و آن بیمه جبران هزینه و زیان ناشی از حفر چاه آب در مناطق روستایی در صورت دسترسی نداشتن به آب است. رشد بیمه چه اختیاری و چه اجباری در گرو رشد صنعت است و در اغلب کشورهای در حال توسعه، فعالیت موسسه‌های بیمه در مناطق شهری و قطب‌های اقتصادی متمرکز شده و تنها با پیشرفت و رشد صنعت و بنگاه‌های اقتصادی شهری صنعت بیمه هم رشد می‌کند.

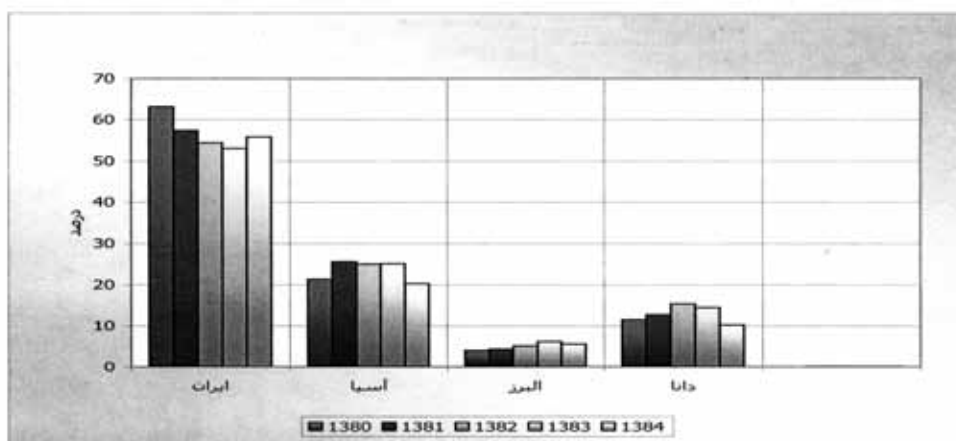
شناخت سنخیت بیمه محصولات کشاورزی به لحاظ سازمانی

بیمه محصولات کشاورزی را از نظر سازمانی می‌توان به دو بخش «بیمه دولتی» و «بیمه خصوصی» تقسیم کرد. کشورهایمانند قبرس، فیلیپین، ونزوئلا، هند و جمهوری دومینیکن دارای نظام بیمه دولتی هستند و در بخش خصوصی می‌توان از کشورهای شیلی و پاکستان نام برد. بیشتر بیمه‌گران دولتی کشاورزی با بیمه محصولات زراعی سروکار دارند. جز برخی استثناها، این بیمه عملاً بیمه چند خطر مبتنی بر بازده محصول است که برای کاهش جدی بازده (عملکرد) ناشی از حجم وسیعی از خطرات به کشاورز غرامت می‌پردازد. در قرارداد بیمه، نوعاً بازده نرمال و قیمت خسارات همراه قاعده‌ای برای تعیین شرایط پرداخت غرامت (برای مثال، اگر به علت وقوع خطری بیمه شده، بازده واقعی از ۸۰ درصد بازده نرمال کمتر شود) تعریف می‌شود. بنابراین، مبلغ خسارت عبارت است از تفاوت بین بازده واقعی و نرمال به نرخ قیمت خسارت. اگر چه علل بیمه شده کاهش بازده نوعاً تعیین می‌شوند، آنان چنان فراگیرند که در عمل و هنگام برآورد زیان، حذف خسارت ناشی از خطرات بیمه نشده تقریباً ناممکن است. بیمه دولتی محصولات زراعی اغلب به وام نظام بانک توسعه کشاورزی (ADBS)^۱ وابسته است. وام‌گیرنده برای گرفتن وام ملزم است محصولات خود را بیمه کند. به علاوه بانک معمولاً به منزله واسطه عمل می‌کند، یعنی حق بیمه را از کشاورز می‌گیرد و غرامت را به حساب او پرداخت می‌کند. کشاورز تنها در شرایط نامحتملی که غرامت از وام بانکی او بیشتر باشد پولی دریافت می‌کند. چون بسیاری از خطرات بیمه شده در

^۱ -Agriculture Development Bank System

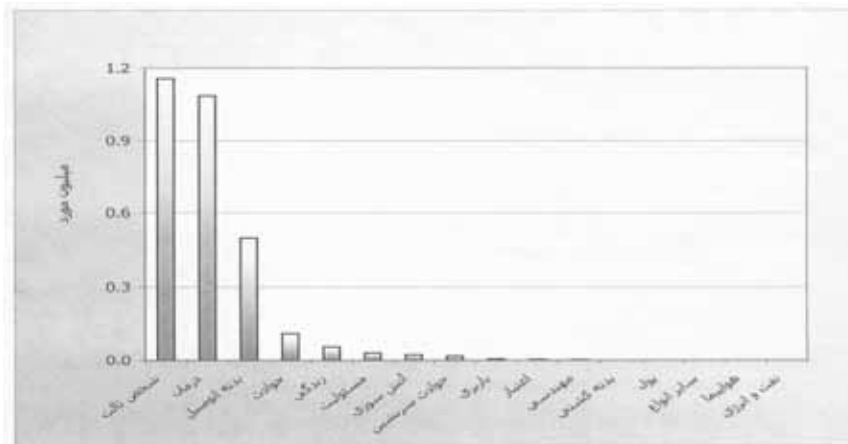
نظام بیمه دولتی به طور کلی بیمه‌ناپذیرند یا از آن جا که وقوع آنها چنان رایج است که بیمه کردن گران تمام می‌شود. برای نمونه، بیمه چند خطر محصولات کشاورزی گران است و باید یارانه زیادی برای آن پرداخت کرد همچنین نیاز به یارانه به دلیل هزینه‌های اجرایی زیاد بیمه مزارع کوچک و متوسط آشکارتر می‌شود. دولت‌ها برای بخشی از هزینه‌های اجرایی یارانه می‌دهند و علاوه بر آن، با تدارک و انتقال وجوه مستقیم، سازمان بیمه‌گر را در سال‌های زیان زیاد بیمه اتکایی می‌کنند. با این همه، برخلاف بیمه اتکایی خصوصی، دولت‌ها به ندرت بیمه‌گر را ملزم به بازپرداخت این وجه می‌کنند (برای آشنایی با ویژگی‌های بیمه محصولات کشاورزی و با ساختار دولتی طبق جدول شماره (۶) و نمودارهای (۳) و (۴)، خسارت پرداخت شده بیمه مسئولیت محصول و محصولات کشاورزی با سایر انواع بیمه‌ها بیان شده است که در مقایسه با سایر رشته‌های بیمه‌ای کمتر می‌باشد و بخش عمده‌ای از خسارت پرداخت شده که در رشته سایر انواع نشان داده شده است توسط شرکت سهامی بیمه ایران و سایر شرکت‌های دولتی از جمله بیمه آسیا، البرز و دانا شامل غرامت به محصولات کشاورزی و زراعی و دامی است که کشاورزان در حوادث غیرمترقبه و یا خشکسالی و نظایر آنها آسیب دیده‌اند).

نمودار (۳) سهم شرکت‌های بیمه از خسارت پرداختی ۸۳ - ۱۳۸۴

منبع: از سایت بیمه مرکزی ایران

نمودار (۴) تعداد خسارت پرداختی شرکتهای بیمه به ترتیب رشته - ۱۳۸۴

منبع: نتایج حاصل از تحقیق

جدول (۶) وضعیت بازار بیمه کشور در شرکت‌های دولتی - ۱۳۸۴

رشته	حقی بیمه				حساب				صورت حسابان	
	مشاریه	سهام (٪)	سهام (٪)	سهام (٪)	سهام (٪)	سهام (٪)	سهام (٪)	سهام (٪)	صورت حسابان	صورت حسابان
انرژی سوز	1383	1384	1383	1384	1383	1384	1383	1384	1383 (٪)	1384 (٪)
انرژی سوز	1078.6	1333.6	28.20	7.18	80.53	20.20	37.28	27.44	27.44	27.28
باریک	827.1	680.1	-18.70	3.58	77.37	284.1	228.9	228.9	12.56	12.56
حفاظت	347.0	375.9	8.35	2.02	92.80	150.8	138.8	44.31	44.31	44.31
حفاظت سرانگسی	554.6	680.8	18.13	3.58	90.78	221.9	221.9	48.38	48.38	48.38
بیمه آبیوساز	1981.7	2055.3	25.79	13.49	79.79	1002.1	796.7	67.12	67.12	67.12
ضمیمه آلت	4685.8	8223.0	27.37	44.29	88.35	3281.3	2842.3	181.85	186.64	186.64
بیمه آلتی	91.0	48.4	-15.93	0.37	78.28	27.4	21.6	113.9	41.15	41.15
حفاظت	246.7	252.5	8.80	1.44	88.78	107.0	98.3	8.2	8.2	8.2
مهندسی	303.2	303.3	0.01	2.12	87.53	197.3	201.3	12.91	48.11	48.11
چاپ	8.7	12.7	47.08	0.07	66.82	5.1	3.5	11.4	7.1	7.1
مسئولیت	420.6	798.1	38.61	4.30	91.01	318.2	248.2	223.1	428.4	223.2
انبار	108.5	108.5	-38.80	0.57	68.32	42.8	67.4	101.4	42.8	42.8
تعمیر و ارتقاء	493.0	242.4	-47.18	1.31	79.99	97.0	183.6	103.99	52.2	52.2
ساز آبیاری	18.5	6.5	-68.62	0.04	93.50	2.8	7.8	11.7	3.3	3.3
صنعت سرانگسی	14282.3	12744.2	-20.07	92.87	85.88	4687.7	5745.5	16093.0	2882.7	13388.3
رنگ	1821.8	1221.1	-29.51	7.12	91.18	287.8	1578.7	831.1	82.8	678.2
صنعت کل	15383.9	18967.4	28.88	180.0	88.35	8865.5	7232.2	17022.1	2885.5	14038.5

منبع: سایت بیمه مرکزی ایران

برای آشنایی با ویژگی‌های بیمه محصولات کشاورزی با ساختار دولتی به جدول شماره ۷ مراجعه شود.

جدول (۷) ویژگی‌های بیمه محصولات کشاورزی و مسئولیت محصول با ساختار دولتی

۱	بیمه کشاورزی دولتی معمولاً از نوع بیمه چند خطر مبتنی بر بازده محصول است.
۲	بیشتر بیمه‌گران دولتی محصولات کشاورزی با بیمه محصولات زراعی سرو کار دارند.
۳	بیمه دولتی محصولات زراعی اغلب به بانک‌های توسعه کشاورزی وابسته است
۴	در سیستم بیمه دولتی محصولات زراعی بانک‌ها اغلب به منزله واسطه یا کارگزار حضور دارند.
۵	بیمه کشاورزی دولتی به دلیل چند خطر بودن معمولاً گران است و دولت باید یارانه زیادی بابت آن پرداخت کند.
۶	در بیمه کشاورزی دولتی، دولت‌ها برای بخشی از هزینه اجرایی نیز یارانه می‌دهند.
۷	در بیمه دولتی، دولت‌ها با تدارک و انتقال وجود مستقیم، سازمان بیمه‌گرا را در سال‌های بحرانی بیمه اتکایی می‌کنند.
۸	در قراردادهای بیمه دولتی زراعی، معمولاً بازده نرمال و قیمت خسارت به همراه اصولی برای تعیین شرایط پرداخت غرامت تعریف می‌شود.
۹	پارامترهای رایج بیمه‌های زراعی دولتی عبارتند از: بازده واقعی - بازده نرمال - نرخ قیمت خسارت - کاهش بازده
۱۰	تحلیل هزینه فایده اجتماعی بیمه محصولات کشاورزی به شکل دولتی، بازده اجتماعی ناچیزی را در قیاس با هزینه‌های بالای آنها نشان می‌دهد
۱۱	بیمه مسئولیت محصول با تشویق خود یاری و کمک رسانی به تولیدکنندگان مصرف‌کنندگان به ترویج روحیه تعاونی کمک می‌کند.
۱۲	بیمه مسئولیت محصول با اطمینان بخشیدن به کشاورزان (تولیدکنندگان محصول) مبنی بر حمایت از آنها در مقابل خسارات غیرقابل کنترل شدت خسارات را خنثی می‌کند.
۱۳	بیمه مسئولیت محصول کمک می‌کند تا دولت‌ها نیز تا حدودی از زیر بار پرداخت‌های غیرقابل پیش‌بینی و حجیم خلاص شوند (مسمومیت مواد غذایی) و هزینه بهداشت و درمان و غیره ...
۱۴	بیمه مسئولیت محصول با افزایش اتکا به نفس (روحیه خود اتکایی) تولیدکنندگان محصول (کشاورزان) به آنها امکان می‌دهد تا از نوآوری‌ها و پیشرفت‌های علمی در راه افزایش بهره‌وری و بازده محصول استفاده کنند.

منبع: نتایج حاصل از تحقیق

به استثنای مواردی چند (مانند ایالات متحده کانادا) کارکرد مالی بیمه‌گران دولتی محصولات زراعی، چه در کشورهای توسعه‌یافته و چه در کشورهای در حال توسعه تاسف بار بوده است. برای آن که بیمه‌گر بتواند بدون حمایت دولت از نظر مالی روی پای خود بایستد باید میزان متوسط مخارج سالانه خود یعنی غرامت‌ها به اضافه هزینه‌های اجرایی را پایین‌تر از ارزش متوسط حق بیمه‌هایی نگاه دارد که از کشاورزان می‌گیرد. در صورتی که متوسط هزینه‌های اجرایی را با (A)، متوسط غرامت‌ها را با (I) و متوسط مبلغ حق بیمه‌های گرفته شده از کشاورزان را با (P) نشان دهیم، نسبت (A+I) به (P)، که آن را با (Z) نشان می‌دهیم باید کوچک‌تر از یک باشد تا بیمه‌گر از نظر مالی قادر به ادامه کار باشد.

$$Z = \frac{A+I}{P} < 1$$

بیمه دولتی محصولات زراعی و دامی همواره در برآوردن این شرایط ناکام می‌ماند و همان‌گونه که هفت برنامه شاخص بیمه محصولات در صفحات بعدی نشان می‌دهند، نسبت (Z) به نوعی بزرگ‌تر از ۱ است. پیداست که بدون انتقال وجوه هنگفت دولت، بسیاری از بیمه‌گران دولتی نمی‌توانند به بقای خود ادامه دهند برای مثال، در سال‌های (۱۹۷۵-۱۹۸۰)، برنامه (PROAGRO)^۱ برزیل برای هر دلار حق بیمه گرفته شده از کشاورزان، ۳/۸۵ دلار پرداخت کرد. تجربه کاستاریکا (۱۹۸۲-۱۹۷۲)، مکزیک (۱۹۸۵-۱۹۸۸) و فیلیپین (۱۹۸۱-۱۹۸۹) نیز به همین اندازه ناگوار، و بهترین پرداخت چیزی بین ۱/۵ تا ۲/۵ دلار در ازای هر دلار، حق بیمه گرفته شده از کشاورزان بوده است. در برنامه‌های مالی بیمه محصولات نسبت (Z) به دو جزء تشکیل دهنده خود تقسیم شده است، که گاه خسارت دیده نامیده می‌شود غرامت‌ها را به عنوان نسبتی از کل حق بیمه گرفته شده از کشاورزان نشان می‌دهد و نسبتی که هزینه‌های اجرایی را به عنوان نسبتی از کل حق بیمه گرفته شده از کشاورزان بیان می‌کند. نسبت‌های خسارت بالا نشان می‌دهند که بیشتر زیان‌های بیمه‌گران به علت آن است که حق بیمه‌هایی که می‌گیرند بسیار کمتر از متوسط غرامت‌های پرداخت شده است و برای مثال، در ایالات متحده آمریکا کشاورزان به طور متوسط در مقابل هر یک دلار حق بیمه‌ای که می‌پردازند دو دلار دریافت می‌کنند. وضع کشاورزان برزیل، کاستاریکا، مکزیک و فیلیپین حتی از این بهتر است و برای هر یک دلار غرامتی که می‌گیرند حدود ۲۵ تا ۳۰ سنت پرداخت می‌کنند (به جدول ۸ رجوع کنید)

^۱ -Pro Agricultural Organization

جدول (۸) کارکردهای مالی هفت برنامه بیمه محصولات کشاورزی در هفت کشور جهان

نام کشور	نام سازمان بیمه گر	دوره بیمه ای	I/P	A/P	A=I/P
برزیل	PROAGRO	۱۹۸۰-۱۹۷۵	۳/۶۲	۰/۲۳	۳/۵۸
کاستاریکا	INS	۱۹۸۲-۱۹۷۰	۴/۰۷	۰/۲۸	۴/۳۵
رژیم صهیونیستی	INFRA	۱۹۷۶-۱۹۶۷	۱/۴۴	۰/۰۹	۱/۵۳
ژاپن	وزارت کشاورزی	۱۹۷۷-۱۹۴۷	۱/۴۸	۱/۱۷	۲/۶۰
مکزیک	ANAGSA	۱۹۸۳-۱۹۶۳ ۱۹۸۸-۱۹۸۰	۱/۹۶ ۳/۲۳	۰/۲۷ ۰/۴۵	۲/۲۳ ۳/۶۸
فیلیپین	PCIC	۱۹۸۹-۱۹۸۱	۳/۵۵	۱/۷۸	۵/۳۲
ایالات متحده	FCIC	۱۹۸۸-۱۹۸۰	۲/۰۳	۰/۵۱	۲/۵۴

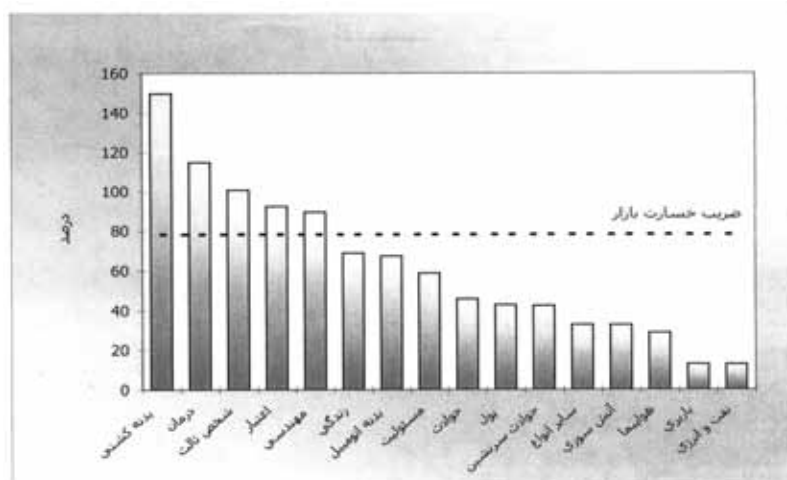
راهنمای جدول: میانگین حق بیمه گرفته شده از کشاورزان = p، میانگین هزینه‌های اجرایی = A، میانگین غرامت‌ها = I

Source: Pomareda ۱۹۸۶ Ray ۱۹۸۹ walker ۱۹۸۹

صرف نظر از برنامه بیمه محصولات زراعی - دامی (INFRA) رژیم صهیونیستی، هزینه‌های اجرایی بیمه محصولات نیز بار سنگینی بر دوش بیمه‌گران است و برای هر دلار حق بیمه گرفته شده از کشاورزان ۰/۲۳ دلار (برزیل) تا ۱/۷۸ دلار (فیلیپین) هزینه می‌شود. هزینه‌های اجرایی به ویژه در ژاپن بالاست (۱/۱۷ دلار برای هر یک دلار حق بیمه کشاورزان) جایی که اثر آنها نسبت خسارت را تا حدودی (۱/۴۴) خنثی می‌کند و نسبت $Z/۲/۶$ را پدید می‌آورد. معیار دیگر محاسبه هزینه دولتی بیمه محصولات زراعی، کل هزینه دولتی برای هر هکتار محصول بیمه شده است. در دهه ۱۹۸۰، طرح بیمه محصولات ایالات متحده آمریکا (FCIC) برای دولت فدرال در حدود ۲۵ دلار آمریکا برای هر هکتار و طرح (FCIC) برای دولت فیلیپین ۲۰ دلار آمریکا برای هر هکتار هزینه در برداشت. این هزینه‌ها در مقایسه با ۷۰ دلار آمریکا برای هر هکتار در نظام بیمه کاستاریکا در سال‌های (۷۹-۱۹۷۰)، ۸۵ دلار آمریکا برای هر هکتار در مکزیک در سال‌های (۸۹-۱۹۷۰)، ۵۵۰ دلار برای هر هکتار در ژاپن (تنها برنج) در ۱۹۸۹، با توجه به استفاده‌هایی که از این مبالغ می‌شد نسبتاً پایین بوده است. منطقی بودن بیمه محصولات زراعی هم برای افزایش بهره‌وری کشاورزی و هم برای کاهش خطر (برای مثال، آبیاری می‌تواند به هر دوی این هدف‌ها دست یابد) کم‌رنگ می‌شود. در واقع تحلیل هزینه - فایده اقتصادی طرح‌های مکزیک و ژاپن بازده ناچیزی را در قیاس با هزینه‌های بالای آنها نشان می‌دهد (بساکو، کارتاس و نورتون، ۱۹۸۶، سوجی

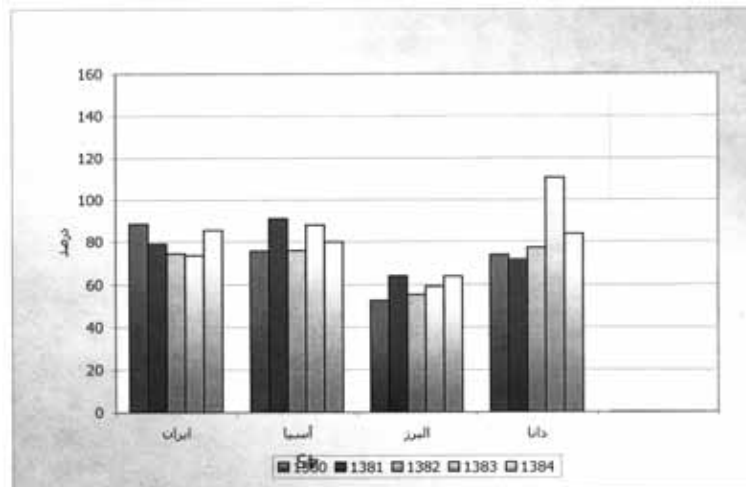
(۱۹۸۶)، در سال ۱۹۹۲ در ایالات متحده دولت به ازای هر یک دلار دریافتی حق بیمه، یک یا دو دلار غرامت پرداخت کرده در مکزیک هم هزینه‌های اجرایی بالای ۲۵ درصد را با پورتفوی ۵۰۰ میلیون دلاری به توقف کشاند. اما برای ایران با کمک جدول شماره ۹ (وضعیت بازار بیمه کشور در شرکتهای دولتی ۸۳-۸۴ و جداول ۱۰ و ۱۱ و نمودارهای ۵ و ۶ و ۷ که بالاترین ضریب خسارت در سال ۸۴ با ۰/۸۹ مربوط به شرکت بیمه آسیاست و نشان‌دهنده آن است که این شرکت از هر ۱۰۰ ریال حق بیمه دریافتی مبلغ ۸۹ ریال آن را به عنوان خسارت پرداخت کرده است و بعد از آن شرکت سهامی بیمه ایران است که از هر ۱۰۰ ریال حق بیمه مبلغ ۷۹ ریال آن را به عنوان غرامت پرداخت کرده است. بیمه دانا و البرز در ردیف‌های بعدی قرار دارند. از آنجا که بالا بودن ضریب خسارت شرکتهای بیمه (جدول ۹) نشان‌دهنده عملکرد وضعیت این شرکت‌ها در صدور بیمه نامه‌ها و پرداخت خسارت‌ها می‌باشد، ضروری است، شرکت‌های بیمه به این مهم توجه لازم را داشته باشند و بالا بودن ضریب خسارت را خدمت رسانی به مردم تفسیر نکنند و در مجموع این شاخص صنعت بیمه در دوره زمانی (۱۳۸۰-۱۳۸۴) در سال ۸۴ نسبت به سال ۸۰ یازده درصد رشد داشته است که علت این امر ناشی از افزایش هزینه‌ها و کاهش درآمد حقیقی در دوره زمانی مورد مطالعه می‌باشد (علت آن تورم بوده است که عمده ترین عامل می-باشد).

نمودار (۵) ضریب خسارت شرکتهای بیمه به ترتیب رشته - ۱۳۸۴

منبع: نتایج حاصل از تحقیق

نمودار (۶) ضریب خسارت شرکت‌های بیمه (۸۴ - ۱۳۸۰)

منبع: نتایج حاصل از تحقیق

اگر بخواهیم تصویری اجمالی از وضعیت شرکت‌های بیمه دولتی در مورد بیمه مسئولیت محصول و محصولات کشاورزی داشته باشیم طبق جدول شماره ۱۱ و نمودارهای ۳ و ۴ و ۵ می‌توانیم متوسط نرخ رشد سالیانه حق بیمه دریافتی، تعداد بیمه‌نامه‌ها و خسارت پرداختی را در دوره زمانی ۸۰-۱۳۸۴ مورد توجه قرار دهیم. به‌طور نمونه، شرکت سهامی بیمه ایران در مورد حق بیمه به‌طور متوسط سالیانه ۴۳ درصد رشد داشته است و به‌طور متوسط ۴۶ درصد نیز خسارت پرداخت کرده است. به عبارت دیگر به‌طور نسبی بیشتر از میزانی که حق بیمه دریافت کرده، خسارت پرداخت شده است. طبق نمودار شماره ۸ سهم خسارت پرداخت شده برای بیمه مسئولیت محصول و محصولات کشاورزی که در سایر انواع رشته‌های بیمه‌ای درج شده است. کمتر از ۰/۱ درصد می‌باشد.

جدول (۹) ضریب خسارت شرکت‌های بیمه دولتی در سال ۸۴-۱۳۸۳

رشته	حق بیمه										خسارت					ضریب خسارت			
	درآمدی					پرداخت شده					میانگین سال	میانگین سال	میانگین سال	میانگین سال	۱۳۸۴ (%)	۱۳۸۳ (%)			
	میانگین سال	میانگین سال	میانگین سال	میانگین سال	میانگین سال	میانگین سال	میانگین سال	میانگین سال	میانگین سال	میانگین سال							میانگین سال	میانگین سال	
گشودگی	1200.3	1607.9	37.29	7.66	699.2	481.2	1468.9	327.8	418.9	322.1	27.26	2.86	27.26	322.1	284.4	462.5	42.53	32.85	-9.70
باران	946.6	855.4	-9.92	3.96	343.2	383.1	803.8	75.1	121.0	61.04	0.84	61.04	204.0	202.1	114.9	13.57	13.88	-0.79	
حوادث	117.0	406.8	23.71	1.89	142.4	142.8	386.4	140.2	167.9	18.77	1.16	18.77	43.4	34.1	177.5	43.71	45.87	2.14	
حوادث سرزمینی	595.9	727.8	22.14	3.38	261.1	298.4	675.1	192.2	241.1	25.41	1.67	25.41	151.4	57.4	287.1	38.84	42.52	3.90	
بده گوسل	2636.4	2143.6	-18.31	14.62	1287.4	1052.1	2938.3	1213.2	1937.0	59.86	11.39	59.86	140.5	95.7	1381.7	57.38	67.44	-10.07	
نقص بافت	698.2	911.0	31.18	43.31	372.2	278.5	838.1	584.8	826.9	41.37	6.37	41.37	125.8	104.4	948.4	102.08	100.82	-1.86	
برفاب	1272.9	1762.7	38.98	6.20	705.3	529.9	1988.1	1128.1	1799.5	55.97	12.37	55.97	96.3	57.1	1002.7	88.38	114.84	25.85	
بده گندمی	63.3	87.4	37.28	0.41	34.9	26.2	78.8	16.8	25.9	0.18	0.18	0.18	0.18	0.18	117.7	43.34	149.68	105.74	
فولاد	285.0	301.4	5.71	1.40	123.3	124.0	294.8	103.3	214.0	1.48	0.57	1.48	0.57	0.57	222.9	43.34	38.89	-14.85	
معدنی	402.7	446.3	-8.57	2.39	179.7	181.5	451.1	49.0	82.7	68.96	0.37	68.96	52.3	200.2	402.8	42.86	89.52	-46.43	
پایه	12.8	19.2	49.19	0.09	7.7	3.1	16.8	3.8	4.8	25.81	0.03	25.81	11.4	7.1	36.40	36.40	42.90	-13.30	
مسئولیت	664.5	876.9	31.97	4.18	200.8	265.9	752.0	246.4	385.5	60.20	2.67	60.20	313.3	233.8	462.0	61.12	38.71	-2.40	
انتشار	184.8	176.6	-4.36	0.82	73.4	71.8	179.8	47.0	85.6	79.63	0.38	79.63	149.8	65.1	188.1	4.39	92.42	87.83	
غذ و آبزی	584.8	303.0	-48.33	1.41	121.2	225.9	407.7	15.4	66.4	124.96	0.46	124.96	354.1	308.7	52.2	85.41	12.80	-72.00	
ساز آبی	30.4	7.0	-77.05	0.02	2.8	0.1	11.3	22.1	7.3	-47.33	0.05	-47.33	4.3	7.3	4.1	39.17	33.03	-66.15	
جموع همه ریزش‌ها	16213.7	20083.1	23.56	93.40	8934.3	8062.4	18551.3	9422.0	13798.0	46.29	11.54	46.29	3964.7	3060.8	14603.9	74.51	78.72	-4.21	
ریزش	1064.0	1420.2	33.48	6.60	303.7	199.5	1022.0	102.1	682.8	11.54	4.71	11.54	54.2	63.9	491.0	94.07	68.96	-25.12	
جمع کل	17317.8	21583.4	24.17	100.00	10047.9	8097.9	19531.4	10032.3	14468.8	44.14	11.54	44.14	3998.8	3184.8	15294.8	75.25	78.22	-2.87	

منبع: سایت بیمه مرکزی ایران

جدول (۱۰) ضریب خسارت کل در سال‌های ۸۴-۱۳۸۰

سال	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	متوسط رشد سالیانه طی دوره ۸۰-۱۳۸۴ (درصد)
ایران	۰/۷۲	-۰/۷۵	-۰/۷۲	-۰/۸۹	۰/۷۹	۲/۳۳
آسیا	۰/۷۷	-۰/۷۹	-۰/۷۶	-۰/۷۵	۰/۸۹	۳/۶۸
البرز	۰/۳۵	-۰/۴	-۰/۵۲	-۰/۵۳	۰/۶۳	۸/۷۷
رانا	۰/۸۹	-۰/۸۳	-۰/۶۳	-۰/۷۴	۰/۷۱	-۵/۴۹
صنعت بیمه	۰/۷۱	-۰/۷۷	-۰/۷۰	-۰/۸۱	۰/۷۹	۲/۷۰

منبع: نتایج حاصل از تحقیق

جدول (۱۱) حق بیمه به تعداد بیمه نامه در سال‌های ۸۴ - ۱۳۸۰

سال	متوسط رشد سالانه طی دوره ۸۴-۱۳۸۰ (درصد)				
	۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰
ایران	۰/۲۶	-۰/۳۱	-۰/۴۱	-۰/۴۸	۰/۶۰
آسیا	۰/۳۳	-۰/۳۱	-۰/۳۵	-۰/۴۹	۰/۶۳
البرز	۰/۳۰	-۰/۴۵	-۰/۶۰	-۰/۷۴	۰/۷۱
دانا	۲/۸۲	۱/۸۷	۱/۲۸	۱/۰۳	۱/۲۲
صنعت بیمه	۰/۳۰	-۰/۳۵	-۰/۴۴	-۰/۵۴	۰/۶۱
متوسط نرخ رشد حق بیمه، تعداد بیمه نامه و خسارت (درصد)					
نرخ رشد شرکت بیمه	تعداد بیمه نامه		حق بیمه دریافتی	خسارت پرداختی	تعداد بیمه نامه
	تعداد بیمه نامه	تعداد بیمه نامه			
ایران	۲۳/۷۴	۴۶	۱۵		
آسیا	۲۳/۳۲	۲۸	۲۱		
البرز	۲۲	۳۳	-۱/۵۳		
دانا	۵۷	۴۹	۹۳		

منبع: نتایج حاصل از تحقیق

با توجه به این ارقام معمولاً دلایل هزینه زیاد طرح‌های بیمه دولتی محصولات زراعی به قرار زیر است:

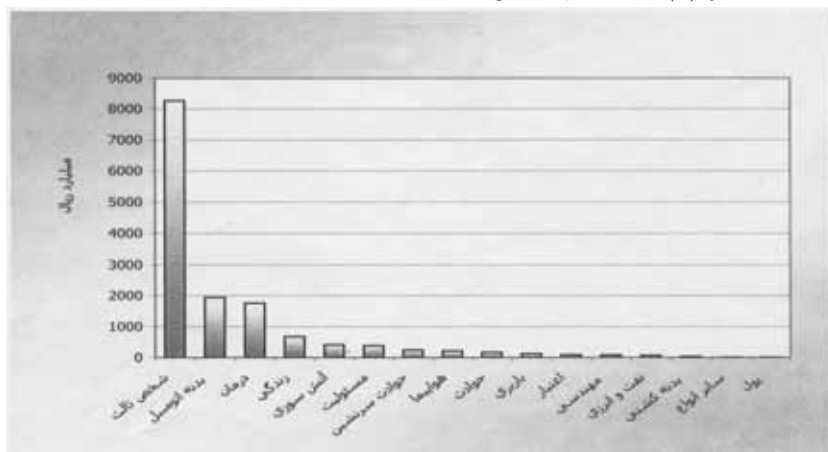
الف) این طرح‌ها همواره می‌کوشند خطرات بیمه ناپذیر یا خطرات رایجی را بیمه کنند که حق بیمه آنها برای بیشتر کشاورزان بسیار بالاست.

ب) آنها مزارع کوچک بسیاری را بیمه می‌کنند و بدین سان متحمل هزینه‌های اجرایی بالا می‌شوند. در کشور زامبیا، بانک‌ها و مؤسسه‌های تعاونی، فروشندگان بیمه هستند و بخش اعظم خدمات بیمه‌ای گروهی را برای شرکت‌های بیمه انجام می‌دهند. از دیدگاه کنترل هزینه‌ها می‌توان در مناطق مختلف از راهبردهای مختلفی استفاده کرد. از آن جا که ارتباطی ویژه بین بانک‌ها و شرکت‌های بیمه، به خصوص بانک کشاورزی و بانک اعتبارات کشاورزی وجود دارد، می‌توان موافقت نامه‌ای با بانک‌ها تنظیم کرد که کلیه اعتبارات کشاورزی تحت پوشش بیمه باشد و حتی بخش عمده‌ای از عملیات اداری شرکت بیمه می‌تواند از طریق بانک انجام شود. برای مثال، از

پاکستان و زامبیا می‌توان نام برد که کارشناسان اعتبارات مؤسسه‌های بانکی، خطرات کشاورزی را ارزیابی و کارشناسی می‌کنند.

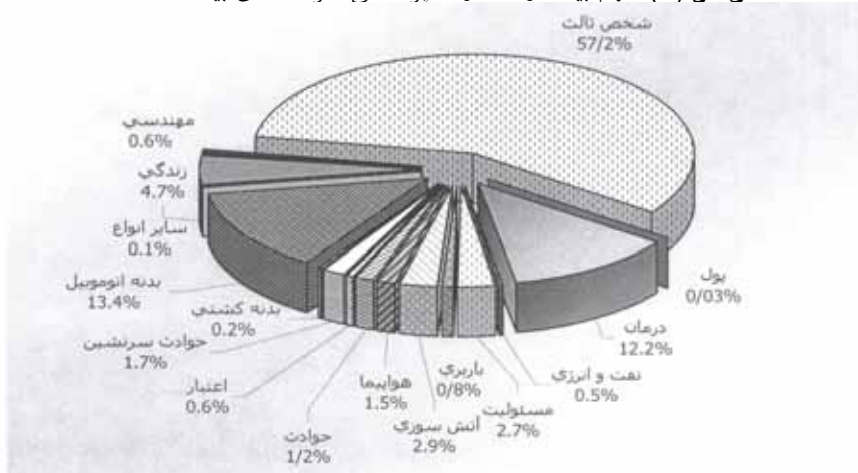
پ- افزایش ضریب خسارت، گویای عملکرد ضعیف شرکت‌های بیمه در مراحل صدور بیمه نامه و پرداخت خسارتها است.

نمودار (۷) خسارت پرداختی شرکت‌های بیمه به ترتیب رشته سال ۱۳۸۴

منبع: نتایج حاصل از تحقیق

نمودار (۸) سهم بیمه از خسارت پرداختی شرکت‌های بیمه سال ۸۴

منبع: نتایج حاصل از تحقیق

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

میزان اعتبارات بخش کشاورزی محدود است. با توجه به اهمیت تولیدات، کشاورزی، توزیع آن باید در رابطه با اولویت هدف‌ها صورت پذیرد. منابع مالی نیروی محرکه اجرای سیاست‌ها و عامل حرکت به سوی هدف‌های تعیین شده این است که توزیع این منابع محدود و سرمایه‌گذاری در تولید محصولات کشاورزی که تنها منبع تامین نیازهای حیاتی انسانها و خوراک صنایعند، نیازمند بستری مناسب و محیطی اطمینان بخش است.

بیمه مسئولیت محصول یک از ابزارهای موثر در ایجاد چنین محیطی است که به دست می-

دهد.

از آن‌جا که بانک اهرم اعتباری بخش و عملیات آن باید به صورت وسیله‌ای برای نیل به هدف‌های کشاورزی عمل کند و بیمه محصولات نیز به منظور دست‌یابی به این هدف‌ها طراحی و شکل گرفته است، زمینه هماهنگی بین سیاست‌های اعتبارات کشاورزی با بیمه مسئولیت محصول به نحو مطلوب در یگانگی سازمانی و مدیریت واحد تجلی یافته است.

بیمه محصول یکی از پذیرفته‌ترین شکلهای وثیقه برای اعتبارات در بخش کشاورزی است. بیمه و اعتبار در تقابل نیستند تا افزایش یکی کاهش دیگری را در پی داشته باشد. بلکه کامل کننده یکدیگرند و شرط سلامت نظام اعتباری هماهنگی آنهاست. هیچ یک از وثیقه‌ها به سهولت بیمه مسئولیت محصول در زمان‌های بحرانی و وقوع خسارت نمی‌تواند در اعاده توان مالی کشاورز و پاسخ‌گویی به بازپرداخت وام‌های کشاورزی نقش داشته باشد.

صنعت بیمه زمانی می‌تواند موفق باشد که اولاً بیشتر پوشش بیمه‌ای آنها اختیاری باشد، ثانیاً این صنعت خصوصی باشد. در عصر کنونی که بیش از هر زمان دیگر اصول و روابط اقتصادی و اجتماعی عهدنامه‌ها و میثاق‌های اجتماعی متون، تکنیک‌های سیستم‌های اطلاعاتی و روش‌های کار در حال تغییر و تحول هستند و هر لحظه پدیده‌های جدیدی در زمینه‌های مختلف زندگی بشری شکل می‌گیرد و به تبع آن انواع مسئولیت‌های مدنی جلوه می‌کند که در این راستا، بیمه مسئولیت محصول به عنوان راهکاری برای توسعه قانون‌مندی مسئولیت‌پذیری، تنظیم روابط اجتماعی، ایجاد و تداوم آرامش در جامعه، نقش تعیین‌کننده و به‌سزایی دارد. صنعت بیمه در صورتی می‌تواند با این تحولات همراه شود که توانایی خلاقیت و نوآوری داشته باشد و این در صورتی امکان‌پذیر است که با کمک کارشناسان مجرب بیمه و اساتید دانشگاهها در غالب فرم‌هایی مناسب با نیازهای صنعت جامعه ارائه شود که مورد علاقه بیمه‌گذاران امروز جامعه می‌باشد و تقاضای سقف بیمه نامه نامحدود را دارند و بیمه‌گران نیز این کار را انجام می‌دهند و بیمه نامه مسئولیت با سقف تعهد نامحدود صادر می‌کنند. هم‌اکنون در بازارهای کشورهای توسعه یافته

بیمه‌نامه مسئولیت جامع عرضه می‌شود که زندگی ۲۴ ساعته بیمه‌گذار را در مقابل خسارات وارده به اشخاص ثالث که از انواع مسئولیت او ناشی می‌شود تعهد می‌کند؛ یعنی دیگر لازم نیست که بیمه‌گذاران برای اتومبیل خود یک بیمه‌نامه مسئولیت، برای شغل خود یک بیمه‌نامه و برای سایر موارد نیز انواع بیمه‌نامه‌ها را تهیه کنند. بیمه‌نامه برای زندگی ۲۴ ساعته برای انواع مسئولیت‌ها با سقف تعهد نامحدود صادر می‌شود. در کشور ما به دلیل مشکلات فنی و حقوقی بیمه‌نامه با سقف تعهد نامحدود صادر نمی‌شود که همین موضوع سبب مشکلات متعددی برای مردم شده است. متداول‌ترین بیمه مسئولیت در ایران که ۴۰ درصد پرتفوی موسسات بیمه و ۵۰ درصد کل خسارت‌های پرداختی بازار را شامل می‌شود بیمه مسئولیت دارندگان و سایل نقلیه موتوری زمینی (موضوع ماده ۱۰ قانون بیمه شخص ثالث) است. صنعت بیمه نباید استانداردهای گذشته را که در قرن بیست و یکم به سرعت کهنه می‌شوند ادامه دهد. مدیران صنعت بیمه قبل از هر چیزی باید مسئولیت‌تغییرات و تحولات عمده و بزرگ شده در شرکت‌های بیمه را به عهده گیرند و در این راستا ساختار سازمانی مناسب را برای توسعه این رشته بیمه‌ای فراهم آورند. با توجه به تنوع و تعداد کالاهای تولیدی، ارزیابی ریسک و نرخ‌گذاری در بیمه مسئولیت محصول یکی از فنی‌ترین امور در فرایند صدور این بیمه‌نامه ریسک‌هایی به شمار می‌رود که در ارزیابی ریسک محصول معیارهای مختلفی می‌باید مد نظر قرار گیرد. از جمله این معیارها می‌توان نوع کالا، کیفیت و مشخصات محصول، شدت خطر، ماهیت خطر، تعداد خطرهای محتمل ناشی از مصرف کالا، عمر مفید کالا، وجود گواهی استاندارد، تجربه و تخصص کارکنان در ارتباط با فرآیند تولید، نحوه مدیریت عمومی و کنترل کیفیت تولید محصول، سوابق، نوع میزان ادعای مصرف‌کنندگان و اشخاص ثالث و میزان تعهد تولیدکننده در مقابل اشخاص ثالث را نام برد. بدیهی است با توجه به تعدد معیارهای فوق، تربیت نیروی انسانی متخصص می‌تواند عامل مهمی در جهت رفع موانع توسعه بیمه‌های مسئولیت محصول باشد، چرا که موانع فنی عمدتاً نشأت گرفته از نبود یا کمبود نیروی انسانی مجرب و کارآموده است. و در پایان جهت رشد و شکوفایی بخش کشاورزی در ایران پیشنهاد می‌شود که پوشش بیمه اختیاری، تحت عنوان بیمه جبران هزینه و زیان ناشی از حفر چاه آب در مناطق روستایی، در صورت دسترسی نیافتن به آب و بیمه خطر ناشی از مسئولیت حرفه‌ای تولیدکنندگان بذر و دانه، که در آن بیمه‌گر، بیمه‌گذاران خود را در مقابل زیان مالی ناشی از کاهش محصول، خطا و اشتباه تولیدکننده و فروشنده تحت حمایت قرار می‌دهد، انجام گیرد.

References

۱. APRACA (۱۹۸۰); **Crop Insurance in Asian Countries.**
۲. Arrow, K. J. (۱۹۶۳) **Uncertainty and the Welfare Economics of Medical Care,** American Economic Review, Vol. ۵۳, No. ۵: ۹۴۱-۹۷۳.
۳. Boyle, P. B. (۱۹۹۰); **Karl Borch's Research Contributions to Insurance,** Journal of Risk and Insurance.
۴. Borch, K. (۱۹۹۲); **Utility Concept Applied to the theory of Insurance,** Astir Bulletin.
۵. Borch, K. (۱۹۹۹); **Economics of Insurance,** Amsterdam, North Holland.
۶. Breithaupt, David and John Magee (۱۹۶۱); **General Insurance,** Illinois Homewood.
۷. C. I. I. (۱۹۸۵); **Property and Pecuniary Insurance,** Chartered Insurance Institute, England.
۸. Clifford, W. Smith (۱۹۸۶); **On the Convergence of Insurance and Finance Research,** Journal of Risk and Insurance, Vol. ۵۳, No. ۴, ۶۹۳-۷۱۷
۹. Collins, F, W, (۱۹۹۵); **Property and Casualty,** The Chartered Insurance Institute.
۱۰. Dickson, G. C. A. and, W. M. Stein (۱۹۹۵); **Risk and Insurance, Part ۱: The Nature of Risk Uncertainty and Insurance,** The Chartered Insurance Institute.
۱۱. Durrant, J. E. and, K. R. Wilkins (۱۹۹۵); **Property Insurance – Underwriting,** The Chartered Insurance Institute.
۱۲. Golchinian, Abbas (۲۰۰۲); **Principles of Insurance in Iran,** Insurance Company Iran Insurance Publication, ۲nd Ed. (in Persian).
۱۳. Harold, E, Raynes (۱۹۶۴); **History of British Insurance,** ۲nd edition. London: Isaac Pitman..
۱۴. Hazzel, B. (۱۹۹۵); **Six Strategic of Community Change Development.**
۱۵. Heidari, Mohamad (۲۰۰۲); **Liability Insurances,** Sherkate Sahami Bimeh Iran – Tehran.

۱۶. Holbrook, M.B (۱۹۸۴) **The Role of Advertising, Psychology of Marketing**, New Delhi, Prentice Hall of India.
۱۷. Howard, J. A. (۱۹۸۳); **Consumer Behavior, Application of Theory**, New York, McGraw Hill.
۱۸. Huebner, S. Black, K. & B. Webb (۱۹۹۶); **Property and Liability Insurance**, Englewood Cliffs, NJ, Prentice Hall, ۴th Ed.
۱۹. Karimi, Ayat, (۱۹۹۸); **Properties Insurance and Liability**, College of Economic Affairs, ۲nd Ed. Tehran.
۲۰. Karimi, Ayat (۲۰۰۲); **General insurance**, Bimeh Markazi Iran, Seven Edition, Tehran (In Persian)
۲۱. Khadem Adam, N. (۱۹۹۱); **Agricultural Economics Policies in Iran Various Systems**, Etelaat Publication, Tehran.
۲۲. Jean, Francois Outreville (۱۹۹۸); **Theory and Practice of Insurance**, Massachusetts, Kluwer Academic publishers.
۲۳. Lipton, M. (۱۹۷۶); **Agricultural Finance and Rural Credit in Poor Countries**, World Development, Vol. ۴, No. ۷: ۵۴۳-۵۵۳.
۲۴. Mahmoud Salehi, J. (۱۹۹۳); **The Rights of Victims and Third Party Insurance**, Faculty of Management, University of Tehran, (In Persian).
۲۵. ----- (۱۹۹۴); **The Rights of Victims and Third Party Insurance**, Faculty of Management, University of Tehran, Tehran.
۲۶. Mirzaei Habiballah (۱۹۹۸); **Teaching Notes on Principles of Insurance**, College of Economic Affairs, Tehran.
۲۷. Moffet, D. (۱۹۷۹); **The Risk Sharing Problem**, Geneva Papers on Risk and Insurance Report, No. ۶.
۲۸. NENARACA (۱۹۹۱); **Insurance Support to Risk Management of Agricultural Investment**,

۲۹. Rao, P. P. (۱۹۸۶); **Crop Insurance in India**, The Third World Insurance Congress, China.
۳۰. Raviv, A. (۱۹۷۹); **The Design of an Optimal Insurance Policy**, American Economic review, Vol. ۶۹: ۸۴- ۹۶.
۳۱. Robert, I. Mehr and Emerson Commack (۱۹۷۲); **Principles of Insurance**, University of Illinois.
۳۲. S. L. T. C. (۱۹۸۳); **General Principles of Insurance**, Swiss Insurance Training Center, Swiss.
۳۳. Schmitt, J. (۲۰۰۴); **Introduction to the Insurance of Machinery, Electronic Equipment and Loss of Profits** (No. ۴), cologne.
۳۴. Schnabel, W. (۲۰۰۳); **Introduction to Controllers**, All Risk Insurance (No. ۳).
۳۵. Shukla R. C. W. (۱۹۸۷); **Industrial Insurance and Loss Prevention**, McGraw Hill Publishing Company Limited, New Delhi.
۳۶. **Statistical Report of Iran Insurance Sector** (۲۰۰۳); Central Insurance Publishing, Tehran (in Persian).
۳۷. Williams, C. Arthur, and. Richard, M. Heins (۱۹۸۹); **Risk Management and Insurance**, New York, McGraw Hill, ۶th Ed.
۳۸. Yamini, Seyed Mohammad (۲۰۰۵); **Pre-Insurance Policy appraisal**, Culture Research Bureau.

Received: ۱۵.June.۲۰۰۷

Accepted: ۲۱.May.۲۰۰۸